

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОГО СПРИЙНЯТТЯ ІНШИХ КУЛЬТУР ТА ВМІНЬ ДОЛАТИ СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВІДМІННОСТІ

Предметом статті є критичне осмислення проблеми впливу та взаємопроникнення різних культур. Акцентована увага на необхідності поглибленого вивчення питань про спільні та характерні риси, особливості різних культур, що сприяє кращому їх розумінню та вивченню. Ключові поняття: культура, культурні групи, типи культур, індивідуалізм та колективізм, універсалізм та партикуляризм.

Поняття "культура", – зазначається у "Філософському словнику", – є історично певний рівень розвитку суспільства, творчих сил та здібностей людини, який виражається в типах та формах організації життя і діяльності людей, а також у створених ними матеріальних та духовних цінностях [1: 292-293].

Тому світ культури, будь-який її предмет або явище – не наслідок дії природних сил, а результат зусиль самих людей, спрямованих на вдосконалення, перетворення того, що було створено природою.

Таким чином зрозуміти сутність культури можна лише через призму діяльності людини, народів, які населяють планету. Культура не існує поза людиною.

Розкриваючи, реалізуючи зміст сутності людського буття, культура одночасно формує і розвиває саму цю сутність. Людина не народжується соціальною, а лише в процесі діяльності стає такою. Освіта і виховання – це не що інше, як оволодіння культурою, процес передачі її від одного покоління до другого. Отже, культура означає прилучення людини до соціуму, суспільства [2: 218-219].

Будь-яка людина перш за все оволодіває цією культурою, яка була створена до неї, в такий спосіб вона за своєю соціальний досвід попередніх поколінь. Але одночасно вона вносить в культуру свій внесок, тим самим збагачуючи її. Метою статті є висвітлення аспектів у відмінностях культур.

Світ дуже змінився за останні декілька десятиліть. Глобалізація світу несе певні блага людству, але все гучніше чути й голоси противників цього процесу. Масова культура, яка, будемо відверті, базується в значній мірі на американській культурі, входить в протиріччя з національними культурами. Дуже часто такі протиріччя провокують конфлікти як на особистому, так і на етнічному рівні. Тому питання взаємодії культур на даному етапі розвитку людства відіграє все більшу роль. Велика кількість відчизняних та іноземних вчених приділяли увагу вивченню питань виникнення, розвитку та взаємодії різних культур. Серед них – О. Шпенглер, М. Бердяєв, Ж.П. Сартр, М. Реріх, Е. Холл та інші.

Однією з головних цілей вивчення питань взаємодії культур є вивчення себе та інших. Важливим є здійснення діалогу культур, під час якого ми прилучаємось до інших культур, інших змістових світів, але не розчиняємось в них. Тільки так відбувається взаємозбагачення культур [3; 334]. Бажаючи вивчити іноземну мову з метою комунікації з її носіями, також треба вивчати мову культури – як своєї, так і чужої. Обізнаність у питаннях культури означає знання норм місцевої культури та повагу до них, але не обов'язково визнавати їх вірними чи невірними. Контактуючи з чужою культурою, ви можете бути шоковані чи навіть ображені певними нормами або діями. З іншого боку, це може привести вас до більш глибокого розуміння та поваги до неї. Тому ще однією важливою метою вивчення питань взаємодії культур стає збільшення ступеня розуміння навколишнього світу, людей.

Культуру можна порівняти із айсбергом. Як і айсберг, вона має надводну частину, яку можна побачити над поверхнею, і більшу, невидиму підводну частину. У кожній культурі є такі аспекти, які знаходяться на поверхні, які досить легко зрозуміти. Але значно більшу частину культури можна дослідити і зрозуміти тільки шляхом клопіткої роботи, приділивши багато уваги та поваги до культури. До найбільш визначних рис кожної культури можна віднести такі поняття:

1. Міміка	13. Поняття дружби
2. Релігійні вірування	14. Поняття скромності
3. Релігійні ритуали	15. Національні страви
4. Поняття часу	16. Правила поведінки за столом
5. Образотворче мистецтво	17. Відношення до природи
6. Моральні цінності	18. Концепція свого "я"
7. Література	19. Етика праці
8. Традиції виховання дітей	20. Поняття краси
9. Концепція лідерства	21. Музика
10. Жести	22. Стил вбрання
11. Традиції відзначення свят	23. Поняття особистого простору
12. Поняття чесності	24. Правила соціального етикету
	25. Світосприйняття.

Деякі з цих рис у кожній з культур визначаються дуже легко, інші потребують часу і занурення в інше культурне середовище. У більшості випадків невидимі аспекти культури впливають, а іноді й стають причиною ви-

димих аспектів. Релігійні вірування, наприклад, чітко визначають традиції відзначення свят, а поняття скромності - стиль вбрання.

Видимі та невидимі аспекти культури визначають поведінку представників усіх культурних груп. Щоб зрозуміти, звідки випливає та чи інша поведінка, зрозуміти, чому люди поводяться так, а не інакше, треба вивчити їх цінності та вірування. Поведінка представників іншої культури може здатися нам дивною, але для них вона буде звичайною і прийнятною і навпаки. Причина цього дуже проста - ця модель поведінки не суперечить, а співпадає і зумовлюється культурними нормами.

Як люди, представники різних культур, опановують свою культуру? Як вони вивчають норми своєї культури, які визначаються як вірні чи невірні в їх суспільстві? Цей процес відбувається у кожній культурі, але різниться в кожній культурній групі. Опанувавши сутність цього процесу, можна зрозуміти, чому представники різних культурних груп при однакових обставинах можуть поводитися по-різному, перебуваючи абсолютно впевненими у своїй правоті.

Опанування культурними нормами починається з раннього дитинства, а в дорослому віці людина поглиблює знання своєї та інших культур. У дитинстві людина вчиться таким основним видам діяльності: їсти, ходити, говорити, одягатися тощо. На всі ці види діяльності культура має безпосередній вплив. У подальшому житті людина закріплює вже надбані знання та опановує нові, такі, які можуть належати іншій культурі, наприклад, як їсти китайськими паличками європейцю.

Культура – це складне, багатогранне поняття, але найбільш важливими, вирішальними складовими кожної культури виступають:

1. Концепція свого "я" 2. Особисті зобов'язання та зобов'язання перед суспільством	3. Поняття часу 4. Контроль за перебігом подій у житті
---	---

Те, як різні культури трактують ці чотири поняття, і визначає в значній мірі їх відмінність. Не все, що роблять люди, може пояснюватися цими поняттями, але вони виступають підсвідомими причинами цих дій. Вони допомагають пояснити як склад думок, так і спосіб дій представників різних культур.

Що до концепції свого "я", виділяються два полярних види культури, заснованих на принципах індивідуалізму та колективізму. Представник першого виду культури, індивідуаліст, на перше місце ставить питання задоволення своїх потреб. Його потреби мають пріоритетний характер по відношенню до потреб групи. Велику роль відіграє свобода вибору, свобода прийняття рішень, відповідальність за них. Дбаючи про свої інтереси, будучи незалежним, він гарантує успіх усій групі. У такій групі високо ціняться такі риси характеру, як незалежність думки, впевненість у своїх силах. В цілому, люди намагаються дистантуватися одне від одного як психологічно, так і емоційно. Характерні риси індивідуалізму притаманні перш за все чоловікам та мешканцям міст.

Представник іншого виду культури, колективіст, більш за все переймається тією роллю, яку він відіграє в групі. Вживання та успіх всієї групи гарантує добробут та успіх окремого її представника. Таким чином, беручи до уваги інтереси, почуття інших, колективіст захищає себе, свої інтереси. У такій групі високо ціняться такі риси характеру, як взаємозалежність та гармонія. Члени групи знаходяться у тісному психологічному та емоційному зв'язку, але намагаються дистантуватися від чужинців. Колективізм більш притаманний жінкам та сільським мешканцям.

У житті людям дуже часто необхідно робити вибір між зобов'язаннями перед своєю сім'єю, друзями та колегами з одного боку (партикуляризм) та зобов'язаннями перед суспільством в цілому з іншого (універсалізм). У випадках, коли ці зобов'язання вступають у протиріччя одне з одним, представники різних культурних груп стають на той чи інший бік.

Властивістю партикуляризму є те, що поведінка людини залежить дуже часто від обставин. Пріоритет надається інтересам близького оточення людини. Універсалізму, навпаки, властиве неупереджене відношення до всіх осіб та подій у різноманітних ситуаціях. Головний принцип – бути чесним, не робити винятків ні для кого, розглядати всі проблемні ситуації об'єктивно. Ні одна з культур не носить чітко вираженого характеру, але пріоритет надається одному з названих видів культур.

Ще один аспект, у якому розрізняються культури, – це те, як представники різних культурних груп трактують категорію часу. Тут також розрізняють два види культур: монохронічну і поліхронічну.

До монохронічного типу культур відносяться ті види культур, де час – це чітка категорія. Усі дії людей регламентуються в часі, кожному виду діяльності виділяється певний строк виконання. У даному типі культури час ціниться дуже високо. Типічним прикладом цього може служити вислів: "Time is money". Згідно з обставинами представники таких культурних груп розпочинають нову справу тільки після того, як попередня справа вже закінчена.

Для поліхронічного типу культур характерне трактування часу як не чітко вираженої категорії. Запізнення не вважається тут проявом неповаги або неорганізованості людини. У цьому типі культури почати нову справу, не закінчивши попередню, вважається типовим способом поведінки. Типовим прикладом можуть вважатися арабські країни, де навіть тридцятихвилинне запізнення вважається нормою, що дивує європейців та американців, яким притаманне дбайливе ставлення до свого часу.

Слід також відзначити і те, що представники різних культурних груп по-різному ставляться до того, що або хто керує перебігом подій у житті кожного з них. Відповідно, культури розподіляються в їхньому баченні місця особистості в світі, особливо у визначенні того ступеня впливу самої особистості на свою подальшу долю. Ве-

лику роль тут відіграють філософські та релігійні концепції, які визначають місце та роль особистості в оточуючому світі.

Тому останнім з найбільш важливих аспектів поділу культур є поняття контролю за перебігом подій у житті. Виділяють два типи контролю, згідно з якими й проводиться поділ культур. Перший тип культур – це культури, яким притаманний внутрішній контроль, тобто контроль за перебігом подій у житті здійснюється самою особою. Згідно з цим в силах людини зробити все, що вона бажає, чого прагне. Будь-які перешкоди можна здолати у прагненні досягти чітко поставленої мети. Красномовними прикладами такого відношення до життя можуть бути англійські вислови: "Where there's a will, there's a way" та "You make your own luck". Таке відношення типове для американської культури.

До другого типу відноситься концепція зовнішнього контролю. Згідно з нею багато подій життя людини передбачені заздалегідь і не можуть бути якимось чином змінені чи порушені. Дуже часто подібне сприйняття життя веде до відсутності бажання та сил щось змінити в ньому. Таким культурам притаманні стоїцизм та певна доля песимізму по відношенню до людини. Такий тип культури існує в Китаї, де одними з основних релігій є конфуціанство та даосизм.

Викладений вище матеріал підтверджує висновки дослідників культур народів світу про те, що необхідне вивчення культур, їх історії, матеріального, духовного та мовного багатства, їх самобутності для розуміння кожної з них у контексті світової культури. Знання особливостей різних культур сприяє кращому розумінню окремої особистості та цілих культурних груп. Це виховує толерантність, зменшує можливість виникнення конфліктів на расовій, етнічній та культурній основі, сприяє взаємозбагаченню культур. Перспективи дослідження – аналіз та співставлення різних типів культур з метою визначення так званих крос-культурних складових процесу взаємозбагачення соціумів.

1. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983.
2. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
3. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М., 1979.
4. Hall Edward T. The Silent Language. – Anchor-Doubleday, 1959.
5. Hofstede G. Culture's Consequences. – Sage Publications, CA, 1980.

Матеріал надійшов до редакції 6.04.2004 р.

Каплиенко М.В. Проблема развития положительного восприятия других культур и умения преодолевать социокультурные различия.

Предметом статьи является критическое осмысление проблемы влияния и взаимопроникновения различных культур. Внимание акцентируется на углублённом изучении вопросов об общих и характерных чертах, особенностях различных культур, что способствует их лучшему пониманию и изучению. Ключевые понятия: культура, культурная группа, типы культур, индивидуализм и коллективизм, универсализм и партикуляризм.

Kaplienko M.V. The Problem of the Different Cultures Positive Perception and Ways of Overcoming Social-and-Cultural Differences.

The subject of the article is critical comprehension of the problem of influence and interpenetration of different cultures. Attention is focused on the necessity of profound study of issues dealing with common and characteristic features, peculiarities of different cultures that facilitate their better understanding and investigation. Key words are culture, cultural groups, types of culture, individualism and collectivism, universalism and particularism.